

DOĞAN CÜCELOĞLU

BAŞARIYA
GÖTÜREN
AİLE

Remzi Kitabevi

DOĞAN CÜCELOĞLU, İstanbul Üniversitesi psikoloji bölümünden mezun olduktan sonra ABD’de Illinois Üniversitesi’nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında doktorasını yapmıştır.

Daha sonra Türkiye’de Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde görev yapan Cüceloğlu, Fulbright bursuyla bir yıl süreyle Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesi’nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulunmuştur.

1980-1996 yılları arasında ABD’de Fullerton şehrindeki Kaliforniya Eyalet Üniversitesi’nde görev yapan Cüceloğlu’nun, kırkı aşkın Türkçe ve İngilizce bilimsel makalesi yayınlanmıştır. 1996 yılından bu yana Türkiye’de üniversite öğrencilerine, öğretmenlere, ana-babalara ve işadamlarına yönelik seminerlere, konferanslara ve atölye çalışmalarına ağırlık vermiştir.

1990’dan bu yana Cüceloğlu, Türk insanının düşünce, duygu ve davranışlarını bilimsel psikoloji kavramları içinde inceleyen kitaplar yazmaktadır.

YAZARIN TÜM KİTAPLARI

- Başarıya Götüren Aile • Bir Kadın Bir Ses
- Damdan Düşen Psikolog (söyleşi: Canan Dilâ)
- Evlenmeden Önce • Gerçek Özgürlük
- Geliştiren Anne-Baba • İçimizdeki Biz • İçimizdeki Çocuk
- İnsan İnsana • İnsan ve Davranışı • İletişim Donanımları
- Korku Kültürü • ‘Mış Gibi’ Yaşamlar
- ‘Mış Gibi’ Yetişkinler • Onlar Benim Kahramanım
- Savaşçı

www.dogancuceloglu.net

Doğan Cüceloğlu

BAŞARIYA
GÖTÜREN AİLE

*Sınav Döneminde
Anababalık*

Remzi Kitabevi

BAŞARIYA GÖTÜREN AİLE / Doğan Cüceloğlu
Felsefi Psikoloji

© Remzi Kitabevi, 2005

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Neclâ Feroğlu
Kapak: Ömer Erduran
Kapak görseli: 123RF/Igor Mojzes

ISBN 978-975-14-1107-5

BİRİNCİ BASIM: Mart 2006

KIRK İKİNCİ BASIM: Haziran 2019

Kitabın bu basımı 5000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

İçindekiler

Teşekkür.....	7
Önsöz ve İthaf	9
1. Her Anababa Çocuğunu Sever	11
2. Her Anababa Çocuğunun Başarılı Olmasını İster	20
3. Başarının Temelleri: Niyet ve Beklenti	38
4. Yaşam Başarısının Temelleri: Bilgi ve Beceriler	49
5. Destekleyen ve Köstekleyen Aile Ortamı	69
6. Durum Ne: Nelerle Karşılaşıyoruz?	86
7. Çocuğumun Başarısını Desteklemek İçin Nelerin Farkında Olmalıyım?	102
8. Yaşam Başarısına Yolculuk	120
Bitirirken	133
Dipnotlar	139

Teşekkür

Bu kitabın hem oluşum hem de yazım aşamasında birçok kişinin emeği geçti.

Oluşum aşamasında ilk aklıma gelen isim Şevket Ertem. Sınav döneminde anababalığın önemini kavramam ve bu konuda öğrencilere ve onların anababalarına konuşmam konusunda beni ikna eden odur. Kitabın oluşumu bu konuşmalarla başladı.

İbrahim Taşel, Türkiye'nin değişik kentlerinde öğrenci ve velilere yaptığım konuşmaları bıkmadan usanmadan ilgiyle izledi ve konuşmalarımın içeriğinin zenginleşmesine önemli katkılarda bulundu.

Öğrenci ve anababalara yaptığım konuşmalar süresince pek çok değerli yönetici ve öğretmenle tanıştım; hepsinin adını burada vermem olanaksız. Ancak yönetici olarak bu konuşmaları düzenleyen ve koordine eden kişilerin adını belirtmek istiyorum: Celal Bozok (Adana), Aziz Karataş (Ankara), Fatih Nacaroğlu (Aydın), İlyas Zengin ve Ömer Orakçı (Antalya), İsmail Şahan Çelik (Antakya), İhsan Özen ve Yasin Taşel (Bursa), Adnan Yılmaz (Çanakale), Kadir Özyüksel (Çorlu ve Tekirdağ), Sadi Öztekin (Denizli), Sabri Turan (Elazığ), Sinan Koca ve Erol Aksu (Giresun), Celil Vardar (İstanbul Bakırköy), Serhat Kabaklı (İstanbul Beylikdüzü ve Silivri), Refik Koçak (İstanbul Kadıköy), Vesim Güneş (İstanbul Maltepe), Cem Bıçakçı (İstanbul Küçükçekmece), Osman Oğuz (İzmir), Mehmet Pergel (Karabük ve Safranbolu) Sabri Hacısüleymanoğlu (Kastamonu), Mehmet Karataş (Kayseri), Hasan Doğan (Malatya), Ahmet Yetkin Gürtaş (Mersin), Cengiz Karaca (Samsun), Mustafa Tosun (Trabzon).

Yukarıda adını saydığım yöneticilerin kurumlarında çalışan rehber öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerinden çok yararlandım. Her bir rehber öğretmenin, öğrencilerine yardım etmek için ellerinden geleni esirgememe kararı içinde olduklarını gördüm.

Yazım aşamasında asistanım Sabiha Kocabıçak, eşim Yıldız Hacıevliyagil, meslektaşım Prof. Dr. İrfan Erdoğan, gönüllelerini eğitime vermiş değerli dostlarım İbrahim Taşel, Osman Oğuz, Sinan Koca ve Şevket Ertem, birlikte eğitim verdiğim yaşayarak öğrenme uzmanı Yavuz Durmuş, Türkiye’de “Öğrenen Organizasyonlar” yaklaşımının resmi temsilcisi olan ve bu alanda projeler geliştirip okul ve şirketlerde uygulamalar yapan eğitimci Evrim Çalkavur, eğitimci arkadaşım Polat Doğru, içerik, ifade ve biçim yönünden önemli katkılarda bulundular.

Remzi Kitabevi’nden Erol Erduran, bu kitabın proje aşamasında, ‘Çok büyük olmayan, anababaların kolaylıkla anlayıp takip edebilecekleri bir kitap olmasını’ önermişti. Ben de, “O zaman kitabın basılmamış halini gözden geçirin, önerilerinizi verin!” demiştim. Gerçekten gözden geçirdi ve önerilerini verdi.

Ömer Erduran, her kitapta olduğu gibi, bu kitapta da sezgisini ve yaratıcılığını kapağa yansıttı.

Kitaba, dilinin tutarlılığına ve mantıksal yapısına, editör Neclâ Feroğlu önemli katkılarda bulundu. Kitabın sayfa düzeni ve düzeltmelerini Hatice Taş titizlikle yaptı.

Yukarıda adlarını saydığım kişilere ve sayamadığım tüm rehber öğretmenlere teşekkürlerimi sunuyorum.

Yapılan her öneriyi, yazar sorumluluğu içinde değerlendirdim; bazılarını uyguladım, bazılarını uygulamadım. O nedenle, kitapta bulacağınız hata ve eksikliklerden ben sorumluyum.

İyi okumalar dileğiyle.

Doğan Cüceloğlu
İstanbul, Ocak 2006

Önsöz ve İthaf

Fakir bir ailenin on birinci çocuğu olarak okumaya çalışmak bayağı cesaret ister. Okumanın ne kadar masraflı bir iş olduğunu bilmemekten kaynaklanan cesaretim vardı. Babam, “Öbürleri okudu da ne oldu, mezarımın başında yasin okuyacak kimse yok. Sen de imam ol!” deyince, gizlice otobüse binip Ankara’daki en büyük ağabeyim Reşat Cüceloğlu’nun yanına gittim. Tek maaşıyla iki çocuklu bir aile geçindirmek durumunda olan ağabeyim, hiç beklemediği bir anda, bir sabah beni evinin kapısında buldu.

Ve ben, onların bütçesine, yaşamaına ne gibi bir yük getirdiğimin farkında bile değildim.

Gerçekten ailenin en büyüğü olarak beni, hem ağabeyim Reşat Cüceloğlu hem de yengem Nahide Cüceloğlu korudu, gözetti ve destekledi.

İki yıl Ankara Atatürk Lisesi’nde okudum ve orada, beni psikoloji alanına yönlendiren öğretmenim Cahid Okurer’le tanıştım.

Daha sonra Kırklareli’ne gittim ve o günkü adıyla Kırklareli Lisesi’nin ilk mezunlarından biri oldum. O yıl, o da subay başka bir ağabeyim, Ali İhsan Cüceloğlu Kırklareli’ne tayin oldu. Ben de eğitim yükümü, en büyük ağabeyimin sırtından aldım ve öteki ağabeyim Ali İhsan Cüceloğlu ve yengem Leman Cüceloğlu’nun evine taşıdım.

Lise son sınıfta âşık olduğum kızdaki yüz bulamayınca saçımı sıfır numaraya vurdurdum ve Kırklareli’nin o sert kışında hemen “kafayı üşüttüm”, nezle oldum. Sevgili ağabeyim ve yen-

gem, anlayışlı bir gülümsemeyle bu devreyi atlatmama yardımcı oldular.

Reşat Ağabeyim ve Nahide Yengem sağ olmadıkları için bu satırları okuyamıyorlar, ruhları şad olsun. Ne mutlu ki, Ali İhsan Ağabeyim ve Leman Yengem okuyabilecekler.

Bu kitabı, yaşamımda her zaman çok önemli yerleri olan

Reşat ve Nahide Cüceloğlu
ile
Ali İhsan ve Leman Cüceloğlu'na
ithaf ediyorum.

Gönlümde her zaman özel yerleri olacak.

Her Anababa ocuğunu Sever

*Őu dünyada her Őeyin en iyisine
layık çok özel ve güzel bir ocuk
var! O, sizin evinizde yaşıyor.*

Nihat Bey eve geldiğinde gergindi; bütün gün iŐte çıkan sorunlarla uęraŐmıŐ ve cuma gününe yetiŐmesi gereken projeyi takip etmiŐti. Proje ekibinde çalışan gençler yetenekliydi ama deneyimleri eksik olduğu için Nihat Bey'in devamlı olarak onlara göz kulak olması ve onları yönlendirmesi gerekiyordu. zerinde alıŐtıkları, Őirketin st yönetiminin çok önem verdiği bir projeydi ve bu projenin baŐarisından da baŐarisızlıęından da Nihat Bey'in sorumlu tutulacağı, önceden kendisine söylenmiŐti.

Eve gelince, "Timuçin evde mi?" diye sordu. Timuçin, lise son sınıftaki oğluydu ve bu yıl niversiteye giriş sınavına (SS)^(*) hazırlanıyordu. Timuçin'in evde olmadığını söylediler.

"Nerede bu oğlan?" diye sordu.

Timuçin'in annesi, "Arkadaşlarıyla buluŐtu, akŐam yemeğine gelecek," diye yanıtladı.

"Ne demek arkadaşlarla buluŐma; onun Şimdi oturup dersine çalıŐması gerek," dedi; burnundan soluyordu. Kimse bir Şey söylemeye cesaret edemedi.

(*) Sınav ad ve türleri yıllar içinde deęiŐime uęramıŐtır. Kitap esas olarak anababa ocuk ve aile ortamı dinamikleriyle ilgili olduğu için sınav adlarını takip etmeyi üzerinde durulacak bir konu olarak görmedik.

Nihat Bey'in kızı Tülin, Timuçin'in ablası, üç yıl önce liseden mezun olmuştu. Üniversiteye giriş sınavında başarılı olamamıştı; puanı ne üniversiteye ne de herhangi bir yüksekokula girmesine olanak vermişti. İkinci yıl ise iki yıllık bir meslek yüksekokuluna girmeye hak kazanmıştı. Ne Tülin ne de babası Nihat Bey sonuçtan memnun olmuşlardı. Tülin istemeye istemeye başka kentte bulunan yüksekokula kaydını yaptırdı ve teyzesinin evinde kalarak eğitimini sürdürmeye karar verdi.

Nihat Bey aynı durumun şimdi Timuçin'in başına gelmesinden korkuyordu. O nedenle oğlunu iyi bilinen bir dershaneye yazdırmıştı.

Şimdi, Nihat Bey'i burnundan solur vaziyette evinde bırakıp sınav konusuna genel olarak şöyle bir bakalım.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da milyonlarca aile Tülin ve Timuçin'in annesi ve babasının kaygısını ve gerginliğini yaşıyor.

Siz de çocuğu sınava girecek bir anababa iseniz büyük bir olasılıkla oldukça kaygılı ve öfkelisinizdir.

KAYGILISINIZ

Bir anababa iseniz, her anababa gibi siz de, çocuğunuzun sınavla önceden hazırlanmaya başlamasını ve sınavda iyi bir okula girebilecek başarıyı elde etmesini istersiniz.

Bu doğal bir istek; bu isteğin kendisinde herhangi bir tuhafılık ya da kötülük yok.

Ama kaygılısınız.

Neden?

Çünkü çocuklarının sınavda başarılı olup istediği bir bölümü kazanmasını arzu eden sizin gibi milyonlarca anababa var. Biliyorsunuz ki sınava girecek olan her on öğrenciden, ancak ikisi üniversitede okuma fırsatı bulabilecek. Her on öğrenciden sekizi bu fırsatı bulamayacak. Nihat Bey'in kızı Tülin, bu gerçeği bir yıl gecikmeyle anladı. Oğlu Timuçin ile daha yakından ilgilenme-

sinin altında, Nihat Bey'in bu gerçeğin bilincine şimdi varmış olması yatıyor.

Nihat Bey, oğlu Timuçin'in dışarıda kalacak sekiz kişiden biri olmasından kaygılanıyor. Siz de çocuğunuzun üniversiteye girememesi olasılığı nedeniyle kaygılı olabilirsiniz.

ÖFKELİSİNİZ

Nihat Bey, üniversiteye girmenin Avrupa ülkelerinde bu kadar zor olmadığını bildiği için, Tülin'in öz vatanında hakkının yendiğini düşünüyor: "Bu çocukları böyle bir bunalıma sokmak günah değil mi?" diyerek öfkeleniyor.

Siz de Nihat Bey gibi, çocukları yeteri kadar iyi hazırlamayan eğitim sistemine kızıyor olabilirsiniz. Bu kızgınlığın altında, eğitim sisteminin görevinin çocuğumuzu sınava hazırlamak gerektiği inancı yatar. Böyle düşünmenin ne kadar sağlıklı olduğu kendi başına bir tartışma konusu olabilir, ama siz bunun farkında olmayabilirsiniz. Okula göndermek için yaptığınız masrafların yanı sıra, önemli miktarlarda paralar harcayarak dershaneye göndermek zorunda kalırsınız da sizi öfkeleniyor olabilir.

Özel okula ve dershaneye harcadığınız para çocuğunuzun üniversiteye girmesini garanti etse, içiniz rahat edecek. Ama sizin gibi milyonlarca anababa para harcıyor, harcanan para kaygıları giderecek bir ilaç olamıyor; sonuçta sınırlı bir kontenjan var.

Hem para harcıyorsunuz hem de kaygınızdan kurtulamıyorsunuz! Öfkelisiniz!

KAYGINIZIN VE ÖFKENİZİN YÖNÜ

İçinizdeki kaygı ve öfke bir süre sonra bir yön bularak kendini ifade etmek ister.

Nihat Bey, komşu toplantılarında, arkadaşlarıyla yaptığı sohbetlerde bozuk düzenden, eğitimin yetersizliğinden, iyi yöne-

tilemediğimizden söz eder; ama bunlar onu tatmin etmez, bu sözlerle içindekileri tam olarak boşaltmış olmaz.

Bu durumda birçok anababa gibi Nihat Bey de güç hiyerarşisi içinde güçlüden güçsüze doğru, farkına varmadan bir eziyet etme ve bunalma mekanizması başlatır ve tüm aile, özellikle sınav girecek çocuk, bundan nasibini alır.

İş stresinin üstüne bu kaygı ve öfke, evde hiç de hoş olmayan bir ortam yaratır. Nihat Bey, oğlu Timuçin'in, arkadaşlarıyla beraber olmasına burnundan soluyarak tepki gösterir.

Eğer ailede gerçekleri algılama konusunda sorunlar varsa, "çalışırsa yapar" kanaati gittikçe baskınlaşır ve sınavdaki başarısızlığın nedeninin çocuğun "yeterince çalışmaması" olduğu düşünülür.

Gerçi Nihat Bey, kendini tuttu ve bunu kızının yüzüne açıkça söylemedi; ama içindeki inanç oydu ki Tülin biraz daha çok çalışsaydı, biraz daha gayret etseydi, yüksekokul yerine 4 yıllık bir üniversiteye girmeyi başarabilirdi.

Bunu dillendirmese de, Nihat Bey'in yüzü bu gerçeği saklamıyordu.

Sonuç, uzun bir süre cehenneme benzeyen bir aile ortamı içinde yaşamak oldu.

Bu cehennem hayatına dayanan, katlanan öğrenciler olduğu gibi, ne yazık ki bunu kaldıramayanlar da oluyor.

Ankara'da verdiğim bir seminere Antalya yöresinden katılan orta düzey yönetici bir bey, verilen arada beni bir köşeye çekti ve ağlayarak, "Kızımın kendini niçin öldürdüğünü ancak şimdi anladım," dedi.

Eğitim yılının başında kızına, eğer üniversiteye girecek puanı alamazsa gözüne görünmemesini söylemiş.

O günlerde dershaneye gelen bir konuşmacı, sınava iki milyona yakın kişinin gireceğini, ancak iki yüz elli bin kişinin üniversitelerde bir bölüme yerleştirileceği gerçeğini vurgulayarak öğrencilerin zamanlarını ve enerjilerini dikkatli kullanmaları gerektiğini belirtmiş.

On yedi yaşındaki genç kız, o gün kendini öldürmüŖ.

“Önce bütün suçu dershaneye ve konuşmacıya atmıştım. Daha sonra düşündüm: Neden başkalarının çocuğu intihar etmedi de benim kızım intihar etti? Ve bugün, bu seminerde, esas nedenin kendim olduğunu anladım. Yüreğim kan ağlıyor. Keşke bu semineri daha önce alsaydım!”

Öyle anlaşılıyor ki on yedi yaşındaki genç yürek, anababanın evde farkına varmadan yarattığı cehennem hayatını kaldıramadı.

Hiçbir baba, bile bile çocuğuna kötülük yapmak istemez. Seminerde tanıştığım baba da çocuğuna kötülük yapmak istemedi; aslında o, kızının başarısı için bildiği ‘doğru’ şeyi yaptığını sanıyordu. Niyeti, kızının biraz gözünü korkutmak, derslerine daha ciddi çalışmasını, gevşememesini sağlamaktı; o nedenle kızının yapılan fedakârlıkların farkına varmasını istemişti.

Ne var ki insanları niyetimizle değil, eylemimizle etkileriz. Niyet, ancak eylemde açık seçik ifade edilirse, karşı tarafa ulaşır. Bir şeyi de unutmamak gerekir: Niyet sevgi dolu olsa bile eylem öfkeli ve korkutucu ise, karşımızdaki ancak o öfkeyi görür ve korku yaşar.

Genç kız babasının niyetindeki sevgiyi değil, söylediklerindeki kaygıyı ve öfkeyi gördü; kendisine duyulan güvensizliği hissetti.

Genç kız öldü ve baba iyi niyetinin değil, eyleminin sonucu oluşan bir acının, vicdan azabının içinde yaşıyor.

Yazık.

Yazık; çünkü böyle olmaması gerekiyor.

Nihat Bey, kızı Tülin’le kırıcı ve acı konuşmadı ama yüzü, kaygı ve öfkesini pek gizleyemiyordu. Şimdi oğlu Timuçin’in daha başarılı olması için ne yapması gerektiğini düşünüyor ve “Çok çalış oğlum!” demenin ötesinde elinden bir şey gelmediğini görüyor.

Bu kitabı, çocuğunun sınavda başarılı olmasını isteyen, ama “Çok çalış oğlum/kızım!” demenin ötesinde Nihat Bey gibi elinden başka bir şey gelmediğini düşünen anababalar için yazdım.

Anababalar, sınava hazırlanan çocuklarının başarısı için onlara çok önemli katkılarda bulunabilir. Birçok anababa, çocuğunun başarısına destek olmak niyetiyle bazı şeyler yapar, bazı şeyler söyler ve ne yazık ki destek yerine çocuğun başarısına köstek olur.

Kitap, anababanın çocuğunun başarısına destek olmasını nasıl sağlayacak? Gerçeklerin bilincine varmasını sağlayarak. Anababa yeni kazandığı bilinçle davranmaya başladığı zaman, çocuğunun başarısına destek olacaktır.

Şimdi anababaların bilincine varmasını istediğim bazı gerçeklerden söz etmek istiyorum.

DEĞİŞTİRİLEMİYECİK GERÇEKLER

Tanrım bana, değiştirebileceklerim için güç, değiştiremeyeceklerim için sabır, ama en önemlisi, ikisinin arasındaki farkı anlamak için akıl nasip et.

ÇİN TAPINAK YAZISI

Anne ve babanın değiştiremeyeceği bazı gerçekler var. Bunları olduğu gibi kabul etmek, anababanın ve tüm ailenin akıl sağlığı yönünden önemli. Bunları olduğu gibi kabul etmek, enerjimizi verimli alanlara yönlendirebilme olanağı yaratır.

Nedir bu gerçekler?

Sınavın yapılması olgusunu değiştiremezsiniz

Sınav ilan edildiği tarihte, ilan edildiği süre içinde ve ilan edildiği içerikte olacak. Nihat Bey'in, "Tülin bir Avrupa ülkesinde olsaydı sınavsız üniversiteye girerdi," diyerek evde ve işyerinde konuşmasının hiçbir yararı yoktur. Peki, zararı var mıdır? Bence vardır. Nihat Bey'in bu konuşmalarını duyan kızı Tülin ve oğlu

Sınav Döneminde Anababalık

Bu kitap, çocuğunun başarılı olması için, “Çok çalış oğlum/kızım,” demenin ya da tüm maddi olanaklarını seferber etmenin ötesinde bir şeyler yapmak isteyen anababalara yol göstermek amacıyla yazıldı.

Her anababa, okul başarısı için çocuğuna yardımcı olmak ister. Ama öğrenme sürecinin bilimsel temellerini kavramadan atılacak her adım, iyi niyetli de olsa, çocuğu engelleyebilir.

BAŞARIYA GÖTÜREN AİLE, sınav döneminde çocuklarına destek olmak için doğru ve etkili yöntemler arayan tüm anababalara kılavuzluk edecek.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1107-5

9 789751 411075